

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра соціальної роботи та богослов'я

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

ЗП 4. Політологія релігії

2026 - 2027 навчальний рік

Викладач	Северинюк Валентин Матвійович
Контактний телефон	050-298-07-92
Ідентифікатор та код доступу (Zoom / Google Meet)	403-438-1789, код доступу 1958
E-mail:	severyniuk@ukr.net
Сторінка курсу на сайті підтримки навчальних програм КПУ	http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/course/view.php?id=3567
Консультації	Консультації проводяться в дистанційному режимі за попереднім погодженням із викладачем через месенджери або електронну пошту

ІНФОРМАЦІЯ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)	
Галузь знань	В Культура, мистецтво та гуманітарні науки	
Спеціальність	В8 Богослов'я	
Освітня програма	Богослов'я	
Форма навчання	Очна (денна), заочна	
Мова викладання	Українська	
Курс (рік навчання), семестр	Курс 1, семестр 1	
Цикл підготовки	Загальної підготовки	
Статус дисципліни	Обов'язкова	
Обсяг дисципліни	Кількість кредитів ECTS	3
	Загальна кількість годин	90
	Аудиторних годин	32
	Лекції	16
	Практичні	16
	Самостійна робота	58
Форма контролю	Залік	
Попередні компоненти (Пререквізити)	-	
Паралельні та подальші компоненти (Постреквізити)	-	

МЕТА, ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни

Засвоєння магістрантами передбаченого програмою обсягу сучасних науково-теоретичних знань про політичну систему суспільства, зокрема про державу, усвідомлення суті та змісту взаємодії між політичними й неpolітичними явищами суспільного життя – такими як релігія та діяльність церкви.

Завдання навчальної дисципліни:

- удосконалення системного мислення магістрантів у всебічному сприйнятті дійсності;
- розширення світоглядних уявлень;
- подолання буденних поглядів на політику лише як на арену соціально-групових конфліктів та партійної боротьби;
- заохочення до наукового аналізу та оцінювання політичних явищ і подій на рівні теоретичної свідомості;
- виявлення закономірностей розвитку суспільно-політичного та культурно-духовного життя в Україні на тлі світових тенденцій;
- виявлення зв'язків між політичними, історичними, філософськими, правовими знаннями та богослов'ям;
- моделювання практичних ситуацій з використанням фактів поточної політики, діяльності церкви та особистого досвіду;
- засвоєння концептуальних засад діяльності православної церкви у її ставленні до держави та політичної діяльності;
- прищеплення бажання завжди бути поінформованими про усі важливі події суспільного життя;
- формування уважного й терпимого ставлення до альтернативних поглядів на політику та релігію, що не суперечать державному законодавству, а також уміння дотримуватися норм цивілізованої суспільної поведінки;
- виховання почуттів громадянського обов'язку, патріотизму та національної гідності.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- структуру й тематичний зміст дисципліни;
- головну проблематику та логіку розкриття усіх навчальних тем;
- конкретний зміст категорій політичної науки, тлумачення слів-термінів іншомовного походження;
- положення Конституції України щодо форми політичного правління, головних інститутів держави, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;
- перебіг сучасного суспільно-політичного процесу в Україні, механізми функціонування політичної системи та її окремих інститутів;
- значення структур громадянського суспільства для правової держави;
- місце та роль церкви в суб'єкт-об'єктних політичних відносинах;
- зміст відносин між державою та церквою в різних політичних системах;
- концептуальні засади ставлення церкви до державної влади та політичної участі й діяльності;
- особливості сприйняття церквою світського права та законодавства;
- напрями можливої церковно-державної взаємодії;
- принципи ставлення церкви до політичного примушування та насилля.

Після вивчення дисципліни студенти повинні вміти:

- своєчасно й ґрунтовно засвоювати тематичний матеріал;

- вільно орієнтуватися в проблематиці навчальних тем та відтворювати засвоєні знання;
- демонструвати творче мислення, навички самостійного аналізу явищ і процесів сучасної політики та культурно-духовної сфери;
- обґрунтовувати свою світоглядну та громадянську позиції;
- застосовувати політичну теорію до пояснення фактичних подій;
- виявляти закономірності політичних процесів, розрізняти їх об'єктивні та суб'єктивні причини й наслідки;
- зіставляти богословські канони та практику реального життя;
- продуктивно використовувати навчальну, наукову та довідкову літературу за тематикою дисципліни, накопичувати й систематизувати інформацію, що надходить засобами друку, телебачення, Інтернету;
- робити узагальнення, формулювати висновки із засвоєного матеріалу, обґрунтовувати власну думку, предметно дискутувати.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері богослов'я або у процесі навчання, що передбачають проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначеності умов і вимог.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 2. Здатність використовувати основи філософських знань для формування світоглядної позиції.

ЗК 3. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів), соціально відповідально та свідомо.

ЗК 4. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 5. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 6. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 1. Здатність аналізувати основні етапи та закономірності історичного та релігійного розвитку суспільства для формування громадянської та патріотичної позиції.

СК 2. Здатність використовувати основи правових знань в різних сферах професійної діяльності.

СК 3. Здатність толерантно сприймати релігійні соціальні, етнічні, конфесійні та культурні відмінності.

СК 8. Здатність використовувати основи релігієзнавчих знань для формування світоглядної позиції та міжконфесійного спілкування.

СК 10. Здатність до антропологічного, світоглядного та духовно-морального аналізу та розуміння внутрішньої антропологічної практики релігійних конфесій.

Програмні результати навчання:

РН 2. Демонстрація сформованості сукупності релігійних переконань, оцінок, поглядів та принципів, які визначають загальне бачення та релігійне розуміння світу і місце особистості у ньому, а також її релігійні позиції, програми поведінки та діяльності.

РН 3. Розуміння необхідності балансу між свободою та відповідальністю в демократичному суспільстві, визнання власної відповідальності за свої вчинки, дотримання стандартів професійної етики, адаптація своєї поведінки до прийнятих системних цінностей.

РН 7. Здатність будувати ефективну взаємодію на рівні ділових, масових, публічних, організаційних комунікацій; вміння аналізувати процес комунікації з точки зору доцільності використання різних комунікаційних технологій; розробка проектів з використанням різних прикладних соціально-комунікаційних технологій; вміння забезпечувати ефективні комунікації відповідно до сфери: соціальної, політичної, культурної тощо.

РН 8. Демонстрація знань основних етапів та закономірностей історичного та релігійного розвитку суспільства, уміння проводити його аналіз з метою формування громадянської та патріотичної позиції на сучасному етапі; вміння використовувати теоретичні знання для формування політичних переконань та свідомої патріотичної позиції.

РН 9. Демонстрація правових знань в різних сферах діяльності, зокрема правових актів релігійного спрямування.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Розділ 1. Політична система суспільства

Тема 1. Системність – універсальна категорія наукового знання

Тема 2. Функціонування й типологія політичних систем

Розділ 2. Держава: поняття, ознаки, теорії виникнення

Тема 3. Держава – вища форма політичної організації суспільства

Тема 4. Тлумачення церквою походження держави та її сутності

Розділ 3. Держава в системі суспільних відносин

Тема 5. Держава – головний інститут політичної системи суспільства

Тема 6. Принципи співіснування державного та церковного суверенітету

Розділ 4. Взаємодія церкви й держави у сфері соціальних відносин

Тема 7. Історичні моделі відносин між державою та церквою

Тема 8. Умови та напрями церковно-державної взаємодії

Розділ 5. Державне право та християнська етика

Тема 9. Законодавча гілка влади в теорії та практиці правової держави

Тема 10. Християнське розуміння права та світського закону

Розділ 6. Політичні відносини й діяльність церкви

Тема 11. Політика як суспільне явище

Тема 12. Місце та роль церкви в політичних процесах і відносинах

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Контроль результатів навчання та рівня сформованості компетентностей здобувачів здійснюється на засадах прозорості та академічної доброчесності відповідно до Положення про критерії оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у Класичному приватному університеті. http://virtuni.education.zp.ua/info_cpu/node/5478

У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються такі види контролю:

1. Поточний контроль: здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних та семінарських занять, перевірки завдань самостійної роботи й виконання тестових завдань на сайті підтримки навчальних програм КПУ. Контроль включає оцінювання теоретичної підготовки (усні відповіді, активність у дискусіях, тести) та перевірку практичних навичок (виконання домашніх та індивідуальних завдань за темами). Оцінювання розподілено за 6 змістовими модулями (12 тем) відповідно до накопичувальної системи балів.

2. Семестровий (підсумковий) контроль:

проводиться у формі заліку та передбачає зарахування результатів накопичувальної системи (за накопиченими балами протягом семестру за виконання завдань поточного контролю).

Особливість оцінювання: всі види вхідного, поточного і семестрового контролю оцінюються викладачем за **100-бальною шкалою**.

Для оцінювання студентів використовується система накопичування балів. Згідно з «Положенням про організацію освітнього процесу в КПУ» підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою з наступним переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS.

Загальний підсумковий бал за дисципліну (за 100-бальною шкалою) формується як середньозважена величина на основі всіх поточних і підсумкових оцінок здобувача, отриманих протягом семестру, з урахуванням питомої ваги кожного виду діяльності.

$$\text{Підсумковий бал} = (B_1 \times k_1) + (B_2 \times k_2) + \dots + (B_n \times k_n)$$

де:

$B_1, B_2, B_3, \dots, B_n$ – бали за виконання завдань поточного контролю на практичних (семінарських) заняттях, самостійної та індивідуальної роботи, виставлений за 100-бальною шкалою; $k_1, k_2, k_3, \dots, k_n$ – вагові коефіцієнти відповідного виду контролю;

Сума вагових коефіцієнтів поточного та підсумкового контролю дорівнює 1

$$k_1 + k_2 + k_3 + \dots + k_n = 1$$

Структура компонентів оцінювання та їх питома вага

Види навчальної діяльності здобувача	Шкала оцінювання завдання	Ваговий коеф.	Питома вага у загальній оцінці
Розділ 1. Політична система суспільства			
Тема 1. Системність – універсальна категорія наукового знання			
Опрацювання лекційного матеріалу та семінарське обговорення трьох системних рівнів політичної влади	100	0,05	5
Виконання тестових завдань для самоперевірки	100	0,03	3
Тема 2. Функціонування й типологія політичних систем			
Аналіз типів політичних режимів та особливостей політичної системи України на семінарі	100	0,05	5
Виконання тестових завдань	100	0,03	3
Розділ 2. Держава: поняття, ознаки, теорії виникнення			
Тема 3. Держава – вища форма політичної організації суспільства			
Вивчення історичних періодів творення та ознак Української держави	100	0,05	5
Виконання тестових завдань для самоперевірки	100	0,03	3
Тема 4. Тлумачення церквою походження держави та її сутності			
Дослідження причин виникнення держави та теологічних держав світу	100	0,05	5
Виконання тестових завдань для самоперевірки	100	0,03	3
Розділ 3. Держава в системі суспільних відносин			
Тема 5. Держава – головний інститут політичної системи суспільства			
Аналіз інституційної складової політики та форм державного правління	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,03	3
Тема 6. Принципи співіснування державного та церковного суверенітету			
Дослідження зародження ідей та елементів громадянського суспільства в Україні	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,03	3
Розділ 4. Взаємодія церкви й держави у сфері соціальних відносин			
Тема 7. Історичні моделі відносин між державою та церквою			
Розгляд світових моделей соціальної держави та історії українського православ'я	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,03	3
Тема 8. Умови та напрями церковно-державної взаємодії			
Вивчення моральної основи зближення та обмежень співпраці церкви з державою	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,03	3

Види навчальної діяльності здобувача	Шкала оцінювання завдання	Ваговий коеф.	Питома вага у загальній оцінці
Розділ 5. Державне право та християнська етика			
Тема 9. Законодавча гілка влади в теорії та практиці правової держави			
Оцінка функцій парламентського контролю та виникнення ідей правової держави	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,04	4
Тема 10. Християнське розуміння права та світського закону			
Аналіз концепції «трьох законів» Томи Аквінського та позитивного права	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,04	4
Розділ 6. Політичні відносини й діяльність церкви			
Тема 11. Політика як суспільне явище			
Дослідження ознак публічної влади та проблематики «меж» політики	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,04	4
Тема 12. Місце та роль церкви в політичних процесах і відносинах			
Вивчення характеру християнських організацій та завдань у прагненні до миру	100	0,05	5
Виконання тестового завдання	100	0,04	4
Разом	100	1	100
Додаткові досягнення з навчальної дисципліни (за наявності) Результати науково-дослідної діяльності здобувача, зокрема за такі активності: – участь у предметних олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт з навчальної дисципліни; – участь у засіданнях наукових гуртків, зокрема в обговореннях у форматі круглих столів, присвячених актуальним темам з навчальної дисципліни; – публікації результатів досліджень у вигляді наукових статей, тез доповідей, а також виступи на наукових конференціях.	До 10 балів		

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

100-бальна система	шкала ЄКТС	Національна шкала	Характеристика вимог та критеріїв оцінювання
90–100	A	Відмінно	Здобувач демонструє глибокі системні знання теоретичних засад політичної науки та державно-церковних відносин, здатність критично мислити, аналізувати політичні системи, моделі взаємодії церкви й держави та світського законодавства. Вільно володіє професійною термінологією, успішно виконує практичні завдання, семінарські обговорення та тестові завдання на Віртуальній аудиторії. Демонструє високий рівень автономії, аналітичного мислення та дотримання академічної етики.
82–89	B	Добре	Здобувач демонструє вільне володіння програмним матеріалом курсу, здатність самостійно систематизувати факти суспільно-політичного процесу, порівнювати богословські доктрини з політичною реальністю та робити аргументовані висновки. Завдання виконує якісно, допускаючи лише поодинокі незначні неточності чи технічні похибки, що не впливають на загальний результат.
75–81	C	Добре	Здобувач демонструє достатній обсяг знань з політології релігії, розуміє сутність політичних режимів, функцій держави та правових концепцій (зокрема християнського розуміння права), проте аналіз окремих тем може бути недостатньо глибоким. Здатний самостійно виконувати тестові завдання та виправляти помилки після мінімальних уточнень викладача.
67–74	D	Задовільно	Здобувач засвоїв базові політологічні та релігієзнавчі поняття, відтворює матеріал переважно на репродуктивному рівні. Виконує семінарські завдання та тести за зразком, проте допускає помилки в класифікації політичних систем чи інтерпретації взаємин церкви й держави. Відповіді потребують більшої системності та аргументації.
60–66	E	Задовільно	Здобувач володіє лише мінімально необхідним порогом знань (ознайомлений із загальними темами, ознаками держави та базовими термінами). Відповіді поверхневі, знання фрагментарні, навички самостійного аналізу політичних процесів слабкі. Виконання тестів та завдань на сайті підтримки навчальних програм відбувається за постійної допомоги викладача.
35–59	FX	Незадовільно	Здобувач володіє лише частиною базових знань, чого недостатньо для зарахування дисципліни. Не здатний самостійно орієнтуватися в проблематиці державно-церковних відносин, припускається грубих термінологічних помилок. Надається право на повторне складання контрольних заходів та тестів.
1–34	F	Незадовільно	Повна відсутність знань, ігнорування виконання семінарських завдань і тестів на Віртуальній аудиторії, неявка на контроль або виявлення грубих порушень академічної доброчесності. Обов'язкове повторне вивчення дисципліни.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: 100-БАЛЬНА, НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

ПОЛІТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Політика щодо термінів виконання завдань та перескладання	З огляду на безпекову ситуацію, повітряні тривоги та перебої з електропостачанням, освітній процес базується на принципах гнучкості та академічної підтримки. Усі завдання виконуються здобувачами в асинхронному режимі без застосування штрафних санкцій чи зниження балів за порушення первинних термінів, якщо затримка зумовлена об'єктивними обставинами непереборної сили. Здавання та перескладання пропущених завдань чи тем здійснюється у зручному для студента темпі протягом семестру за погодженням із викладачем без будь-яких обмежень.
Політика академічної доброчесності	Здобувачі освіти зобов'язані неухильно дотримуватись принципів академічної доброчесності під час виконання усіх видів навчальної, наукової та творчої діяльності. Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання та академічне шахрайство. Здобувачам освіти забороняється вдаватися до будь-яких форм академічного шахрайства, зокрема: використовувати під час контрольних заходів заборонені матеріали або технічні засоби; посилаючись на джерела, які не використовувались у роботі; здавати роботи з однаковим змістом, підготовлені різними особами. У разі встановлення порушення академічної доброчесності до здобувача освіти можуть бути застосовані такі заходи академічної відповідальності, як повторне проходження оцінювання (контрольна робота, екзамен, залік тощо), повторне вивчення відповідного освітнього компонента або відрахування з університету.
Політика щодо відвідування занять в умовах воєнного стану	Відвідування навчальних занять здобувачами вищої освіти є обов'язковим відповідно до затвердженого розкладу. <i>Організація освітнього процесу в умовах загрози та повітряних тривог</i> У разі включення сигналу «Повітряна тривога» під час проведення занять у режимі реального часу (Zoom / Google Meet) або перебування в приміщеннях Університету, проведення синхронного заняття негайно припиняється, а всі учасники освітнього процесу зобов'язані перейти до укриттів. Навчальне заняття, перерване через сигнал «Повітряна тривога» або яке не відбулося через її тривалість, автоматично переводиться в асинхронний режим. Відсутність здобувача освіти на синхронній конференції під час повітряної тривоги, відсутності електроенергії або зв'язку не є підставою для виставлення заборгованості чи зниження підсумкової оцінки, за умови опрацювання навчального матеріалу та виконання завдань в асинхронному режимі. <i>Застосування дистанційних технологій та форс-мажорних обставин</i> У разі переходу університету або його окремих структурних підрозділів на навчання із використанням дистанційних технологій через безпекову ситуацію чи інші форс-мажорні обставини, освітній процес регулюється «Положенням про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти з використанням дистанційних технологій при обмеженні або відсутності фізичного відвідування закладів освіти здобувачами з причин непереборної сили (природні катаклізми, заходи карантинного порядку та інші форс-мажорні обставини) в «Класичному приватному університеті». Формат участі у дистанційних заняттях адаптується до поточних технічних можливостей та умов безпеки здобувачів і викладачів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна:

1. Бондаренко В. Пріоритетні напрями державно-церковної політики України // Актуальні проблеми державно-церковних відносин в Україні. – К., 2001.
2. Ващенко В.В., Вернер В.В. Пієтистська інтелектуальна мережа в Україні та конструювання образів Всеросійської імперії VIII ст. – Дніпро: Акцент П.П., 2023. – 176 с.
3. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: навч. посіб. – 5-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2004. – 645 с.
4. Генік М.А. Суспільно-політичні аспекти релігійних доктрин сучасності // Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2 т. / за заг. ред. Н.М. Хоми. – Т. 2. Доктринальний підхід. – Львів: «Новий Світ-2000», 2017. – С. 348–371.
5. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – №25. – Ст. 283. (Зі змінами, внесеними в подальші роки).
6. Ідея національної церкви в Україні // Українське релігієзнавство. – 1997. – № 6.
7. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 30. – Ст. 141. (Зі змінами, внесеними в подальші роки).
8. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви. – К.: Інформ.-вид. центр УПЦ, 2002. – 80 с.
9. Пащенко В. Православ'я в Україні. Державно-церковні стосунки. – Полтава, 1995.
10. Політологія: підручник / За ред. М.М. Вегеша. – 3-тє вид, перероб і доп. – К.: Знання, 2008. – 384 с.
11. Політологія. Академічний курс: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М.І. Панов (кер. авт. кол.), Л.М. Герасіна, В.С. Журавський та ін. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Ін Юре, 2006. – 520 с.
12. Рудич Ф.М. Політологія: підручник. – 2-е вид, стереотип. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.
13. Северинюк В.М. І конфуцій, і Шевченко. Вибране. – К.: Ліра-К, 2021. – 276 с.
14. Туренко В. Роль релігії і віри в суспільному розвитку // Політичний менеджмент. – 2006. – №6. – С. 108–119.
15. Цимбал І. В. Конфесійна палітра та релігійна самоідентифікація населення України // Гілея: Наук. вісник: 36. наук. праць. – 2012. – Вип. 57 (№2). – С. 146–154.

Допоміжна

16. Логвина В.Л. Політологія: навч. посіб. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 304 с.
17. Павлов С., Мезенцев К., Любіцева О. Географія релігій. – К., 1998.
18. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В.П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
19. Політологія: навчальний енциклопедичний словник-довідник для студ. ВНЗ I–IV рівнів акредитації / за ред. Н.М. Хоми. – Львів: «Новий Світ -2000», 2014. – 779 с.
20. Раз Дж. Моральні засади свободи / Пер. з англ. – К.: Веселка, 2001. – 431 с.
21. Северинюк В.М. Політична думка Стародавнього світу, Середніх віків та епохи Відродження. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 76 с.
22. Християнство і національна ідея // Українське релігієзнавство. – 1999. – № 11.
23. Штанько В.І., Чорна Н.В., Авксентьєва Т.І., Тихонова Л.А. Політологія: навч. посіб. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: ІНКІОС, Центр навч. л-ри, 2007. – 288 с.

Більш детальну інформацію щодо, розподіл часу навчальної дисципліни за темами, методів навчання, самостійної роботи наведено у Робочій програмі навчальної дисципліни.